

Bài đọc Tăng trưởng

Chúng ta là người giàu, người có của, người phát triển. Và hầu hết phần còn lại của thế giới-châu Phi, Nam Á, và Nam Mỹ, Somalias và Bolivias và Bangladeshes là người nghèo. Thế giới luôn đi theo cách này, một trái đất được phân chia bởi giàu và nghèo, khỏe mạnh và bệnh tật, đầy đủ thức ăn và đói kém, mặc dù mức độ bất bình đẳng giữa các quốc gia ngày nay là chưa từng thấy: Người dân trung bình của Hoa Kỳ giàu có gấp mười lần cư dân trung bình của Guatemala, gấp hơn hai mươi lần cư dân trung bình của Triều Tiên, và hơn bốn mươi lần so với cư dân sống ở Mali, Ethiopia, Congo, hoặc Sierra Leone.

Câu hỏi mà các nhà khoa học xã hội đã không giải đáp thành công trong một thế kỷ là: Tại sao? Tuy nhiên câu hỏi mà họ nên được hỏi là, Như thế nào? Bởi vì bất bình đẳng là không xác định trước. Các quốc gia không giống như trẻ em – chúng không được sinh ra là giàu hay nghèo. Chính phủ của họ tạo ra như vậy.

Bạn có thể lật ra nghiên cứu về các lý thuyết của bất bình đẳng của nhà triết học chính trị người Pháp Montesquieu, người sống ở giữa thế kỷ mười tám đã đưa ra một giải thích rất đơn giản: Con người ở các xứ nóng bản chất là lười biếng. Các giải thích không kém phần sâu sắc khác tiếp theo sau: Có phải nguyên tắc làm việc của người Tin Lành của Max Weber là động lực thực sự của thành công kinh tế? Hoặc có lẽ các quốc gia giàu nhất là những quốc gia thuộc địa của Anh trước đây? Hoặc có lẽ khi mà điều đó chỉ đơn giản là truy tìm các quốc gia có dân số đông nhất có nguồn gốc châu Âu? Vấn đề của tất cả các lý thuyết này là trong khi chúng phù hợp một cách hình thức bên ngoài đối với một số trường hợp cụ thể, các lý thuyết khác hoàn toàn bác bỏ chúng.

Điều đó tương tự với các lý thuyết được đưa ra hôm nay. Nhà kinh tế học Jeffrey Sachs, giám đốc Viện Địa Cầu của Đại học Columbia, cho rằng sự thành công tương đối của các quốc gia là do địa lý và khí hậu. Ông lập luận, ở các vùng nghèo nhất trên thế giới, đất trồng trọt vùng nhiệt đới thiếu dinh dưỡng làm cho nông nghiệp trở nên khó khăn, khí hậu nhiệt đới tạo điều kiện cho dịch bệnh, đặc biệt là sốt rét. Tuy nhiên, nếu chúng ta xác định những vấn đề này, dạy cho người dân các quốc gia này các kỹ thuật nông nghiệp tốt hơn, loại bỏ sốt rét, hoặc tối thiểu là trang bị cho họ thuốc chống sốt rét artemisinin để họ chiến đấu với bệnh tật chết người, thì chúng ta có thể loại bỏ đói nghèo. Hoặc tốt hơn có lẽ chúng ta nên di cư những người này và từ bỏ hoàn toàn vùng đất khắc nghiệt của họ.

Jared Diamond, nhà sinh thái học nổi tiếng và tác giả của cuốn sách bán chạy nhất, có một lý thuyết khác: nguồn gốc của bất bình đẳng thế giới bắt nguồn từ sự ban tặng của lịch sử về thực vật và động vật và tiến bộ của công nghệ. Trong tác phẩm của Diamond, các nền văn hóa học cách trồng trọt trước tiên, sẽ học cách sử dụng cày trước tiên, và do đó là những người đầu tiên tiếp thu các tiến bộ công nghệ khác, cỗ máy của sự thành công của mỗi nền kinh tế. Có lẽ sau đó giải pháp cho sự bất bình đẳng thế giới nằm trong công nghệ – trang bị thế giới đang phát triển với Internet và điện thoại di động.

Nhưng trong khi Sachs và Diamond đưa ra cái nhìn sâu sắc vào một số khía cạnh của nghèo đói, họ chia sẻ quan điểm chung với Montesquieu và những người khác theo đó: Họ bỏ qua các động cơ khuyến khích. Con người cần các động cơ khuyến khích để đầu tư và phát triển; họ cần phải biết rằng nếu họ làm việc chăm chỉ, họ sẽ kiếm được tiền và thực sự giữ được tiền đó. Và chìa khóa để theo đuổi những động cơ khuyến khích này là các tổ chức có uy tín – quy định của luật và an ninh và hệ thống chính phủ nơi cung cấp các cơ hội để đạt được và đổi mới. Đó chính là điều quyết định người giàu và người nghèo – không phải là địa lý hay khí hậu hay là công nghệ hay bệnh tật hay dân tộc.

Một cách đơn giản: Sửa đổi các động cơ khuyến khích và bạn sẽ chữa được đói nghèo. Và nếu bạn muốn sửa đổi thể chế, bạn cần sửa đổi chính phủ. Làm thế nào chúng ta biết được các thể chế là trung tâm của sự giàu có và nghèo đói của một quốc gia? Bắt đầu với Nogales, một thành phố được chia tách làm đôi bởi hàng rào biên giới Mexico-Hoa Kỳ. Không có sự khác biệt về địa lý giữa hai phần của Nogales. Khí hậu là giống nhau. Gió mùa và đất là giống nhau. Loại bệnh tật phổ biến ở vùng này với khu vực địa lý và khí hậu nhất định của nó là giống nhau, cũng giống cả chủng tộc, văn hóa, ngôn ngữ của cư dân. Theo lô gíc, cả hai bên của thành phố là đồng nhất về tính kinh tế. Và tuy nhiên chúng lại khác xa nhau. Ở một bên hàng rào biên giới, ở hạt Santa Cruz, bang Arizona, thu nhập hộ gia đình trung bình là 30.000 USD. Ở vài dặm xa hơn, thu nhập là 10.000 USD. Ở một bên, hầu hết các thiếu niên học trong các trường trung học công, và phần lớn người trưởng thành là tốt nghiệp trung học. Ở phía bên kia biên giới, rất ít cư dân hoàn thành việc học trung học, chưa kể đến cao đẳng. Những người dân ở Arizona tận hưởng sức khỏe tương đối tốt và chương trình chăm sóc sức khỏe của chính phủ cho người trên sáu mươi lăm tuổi, chưa kể đến hệ thống đường giao thông hiệu quả, hệ thống điện, điện thoại, và nước thải tốt và hệ thống y tế công đáng tin cậy. Không một trong số những thứ này có được ở bên kia biên giới. Ở đó,

đường giao thông thật tệ, tỷ lệ chết của trẻ sơ sinh cao, điện và dịch vụ điện thoại đắt đỏ và không ổn định. Sự khác biệt chủ yếu là những người sống ở phía Bắc biên giới sống theo luật lệ và trật tự và các dịch vụ của chính phủ đáng tin cậy - họ có thể tham gia các hoạt động thường ngày và đi làm mà không phải lo sợ cho cuộc sống của họ như sự an toàn hay các quyền sở hữu. Ở phía bên kia, các cư dân sống với các thể chế dung túng cho tội phạm, tham nhũng và không an ninh. Nogales có thể là một ví dụ rõ ràng nhất, nhưng nó không phải là duy nhất.

Lấy ví dụ như ở Singapore, một hòn đảo nhiệt đới từng một thời nghèo khó đã trở thành một trong những quốc gia giàu nhất ở châu Á sau khi thực dân Anh ghi nhận quyền sở hữu tài sản và khuyến khích ngoại thương. Hoặc Trung Quốc, nơi mà nhiều thập kỷ của sự suy thoái và nạn đói đã đảo ngược chỉ sau khi Đặng Tiểu Bình bắt đầu đưa ra các quyền sở hữu tư nhân trong nông nghiệp, và sau đó là trong công nghiệp. Hoặc ở Botswana, nơi có nền kinh tế phát triển hơn bốn mươi năm qua trong khi phần còn lại của châu Phi héo úa, là nhờ vào các thể chế bộ lạc vững mạnh và tầm nhìn xa trông rộng của các nhà lãnh đạo ban đầu.

Bây giờ nhìn lại các thất bại kinh tế và chính trị. Bạn có thể bắt đầu ở Sierra Leone, nơi thiếu các thể chế vận hành và dư thừa kim cương đã thúc đẩy nhiều thập kỷ nội chiến, xung đột và tham nhũng và tiếp tục không kiểm soát được cho đến hôm nay. Hoặc lấy ví dụ Bắc Triều Tiên, giống với Hàn Quốc về vị trí, dân tộc, và văn hóa, nhưng nghèo hơn mười lần. Hoặc Ai Cập, cái nôi của một trong những nền văn minh lớn của thế giới vốn đã trì trệ kinh tế kể từ khi bị thực dân hóa bởi Ottomans và sau đó là châu Âu, nhưng chỉ tồi tệ hơn khi các chính phủ sau độc lập của đất nước này ngăn cấm tất cả các hoạt động kinh tế và thị trường. Trong thực tế, lý thuyết có thể được sử dụng để làm sáng tỏ các mô hình của bất bình đẳng cho hầu hết thế giới.

Nếu chúng ta biết tại sao các quốc gia nghèo, câu hỏi tiếp theo là chúng ta có thể làm gì để giúp các quốc gia này. Khả năng của chúng ta để áp đặt các thể chế từ bên ngoài là bị hạn chế, như kinh nghiệm của Hoa Kỳ gần đây ở Afghanistan và Iraq minh chứng. Tuy nhiên, chúng ta không bất lực, và trong nhiều tình huống, có nhiều việc phải làm. Ngay cả những công dân bị áp bức nhất của thế giới sẽ vùng lên khi có cơ hội. Chúng ta thấy điều này gần đây ở Iran và một vài năm trước đó ở Ukraine trong suốt cuộc Cách Mạng Cam.

Hoa Kỳ không phải đóng vai trò thụ động trong việc khuyến khích những loại hình tiến bộ này. Chính sách nước ngoài của chúng ta nên khuyến khích họ bằng cách trừng phạt những chế độ đàn áp thông qua cấm vận thương mại và ngoại giao... Ở mức độ vi mô, chúng ta có thể giúp các công dân nước ngoài bằng cách giáo dục họ và hướng họ đến với công cụ hiện đại của hoạt động, đặc biệt là Internet, và có lẽ thậm chí công nghệ số hóa và các nền tảng điện thoại di động có thể vượt qua những bức tường lửa và kiểm duyệt được đưa ra bởi các chính phủ hà khắc, như Trung Quốc hoặc Iran do họ lo sợ sức mạnh của thông tin. Không nghi ngờ gì nữa, việc xóa bỏ bất bình đẳng toàn cầu, đã đồng hành với chúng ta hàng thiên niên kỷ và đã mở rộng đến mức độ chưa từng thấy trong 150 năm qua, sẽ không là dễ dàng. Tuy nhiên bằng cách chấp nhận vai trò của các chính phủ thất bại và các thể chế là nguyên nhân của nghèo đói, chúng ta có một cơ hội tranh đấu để đảo ngược nó.

Nguồn: Esquire (2009)